



УДК: 94(477)

ACTIVITIES OF THE GOVERNMENTS OF THE UNR IN EMIGRATION: HISTORICAL SIGNIFICANCE AND CONTEMPORARY RELEVANCE

ДІЯЛЬНІСТЬ УРЯДІВ УНР В ЕМІГРАЦІЇ: ІСТОРИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА СУЧАСНА АКТУАЛІЗАЦІЯ

Yaroshchuk I. V. / Ярошук І.В.*PhD in History, docent / к.і.н., доц.*

ORCID: /0000-0001-8639-6648

*Kyiv National University of Civil Engineering and Architecture**Kyiv, Povitroflotskyi Avenue, 31, 03037**Київський національний університет будівництва та архітектури,
м. Київ, Повітрофлотський проспект, 31, 03037*

Анотація. В роботі розглядається значення урядів Української Народної Республіки в сучасному національному дискурсі. В умовах нової хвилі боротьби за незалежність, спричиненої зовнішньою агресією, українське суспільство дедалі частіше звертається до власного історичного досвіду. У цьому контексті діяльність урядів УНР в еміграції набуває особливої актуальності, адже дозволяє глибше усвідомити складність минулих викликів та розширити уявлення про витоки української національної ідентичності. Підкреслюється, що нині відбувається процес переосмислення та реабілітації ролі цих урядів. У сучасному історичному наративі вони постають як ключові інституції, які, попри втрату державності, зуміли зберегти ідею національного самовизначення.

Ключові слова: уряд Української Народної Республіки, політична пам'ять, національна ідентичність, українська політична еміграція, Державний центр УНР в екзилі.

Вступ.

Період українських національно-визвольних змагань 1917–1921 рр. став важливим етапом формування ідеї незалежності. Незважаючи на військову поразку та ліквідацію УНР на території України, державницька традиція не була перервана. Її носієм став уряд УНР в еміграції, який протягом десятиліть зберігав символіку, політичну спадкоємність і моральний орієнтир для українців за кордоном. У цьому аспекті він відіграв ключову роль у розвитку національної ідентичності, а його діяльність сьогодні розглядається як важливий складник історичної пам'яті. Діяльність урядів УНР в еміграції є важливим доказом неперервності української державницької традиції у XX столітті. Вони стали носіями ідеї незалежності, зберегли демократичні принципи та забезпечили основу для формування національного наративу. Сьогодні їхня спадщина актуалізується в контексті сучасної боротьби України за свободу, а сам феномен посідає гідне місце в наукових дослідженнях і політиці історичної пам'яті.



Основний текст.

Після військової поразки Української Народної Республіки (УНР) у 1921 році ідея української незалежності не загинула – вона пережила свій розвиток у діяльності урядів УНР в еміграції. Ці уряди стали безперервним зв'язком між поколіннями, зберігаючи державницьку ідею, символіку й міжнародні контакти. Дослідження їх роботи дозволяє глибше зрозуміти джерела української національної ідентичності та політичної культури в XX столітті.

В історії будь-якого народу виникають періоди, коли боротьба за власну державність відбувається не лише на її території, а й за її межами. Після військової поразки уряду Української Народної Республіки, який виник внаслідок національно-визвольної боротьби 1917–1921 рр., українські ідеї повністю не зникли, а продовжили функціонувати в еміграції. Протягом десятиліть ці ідеї були своєрідним моральним та політичним орієнтиром для українців [1, с.155].

Попри втрату міжнародного визнання, уряд УНР в еміграції підтримував дипломатичні зв'язки з окремими державами та міжнародними організаціями. Зокрема, здійснювалися звернення до Ліги Націй, а також до урядів країн, де проживала українська діаспора. Ці контакти мали на меті не лише підтримку української справи, а й інформування світової спільноти про репресії в радянській Україні, голодомори, порушення прав людини.

У радянський період тема урядів УНР в еміграції замовчувалася або зображувалася виключно в негативному світлі. Лише після 1991 року відкрилися можливості для об'єктивного дослідження цього феномену. Сучасна українська історіографія дедалі активніше аналізує діяльність урядів у вигнанні як важливий чинник політичної пам'яті та національної ідентичності. Довгий час радянська історіографія ігнорувала та викривляла діяльність урядів УНР, стверджуючи, що вони втратили будь-яке значення після ліквідації УНР на території України. Проте уряд УНР в еміграції зосередив свою діяльність на поширенні національних ідей на міжнародному рівні, а також у збереженні архівів, символів та традицій державності.



Уряди УНР в еміграції вважали себе єдиним легітимним представником українського народу до моменту відновлення української державності. Вони підтримували свою присутність на міжнародній арені, хоча юридично не мали формального визнання у багатьох державах. Зокрема, Державний Центр УНР активно виступав проти прийняття СРСР до Ліги Націй і готував проєкти щодо визнання уряду УНР за кордоном. Національна свідомість спрямовувала представників політичної еміграції на безперервну боротьбу за Україну. Впродовж усього свого існування Державний Центр УНР в екзилі репрезентував Україну за кордоном і всіма доступними засобами обстоював ідею відновлення незалежності України.

Поза межами України роботу ДЦ УНР упродовж десятиліть аналізували представники діаспори, серед яких були й колишні урядовці. Вони опублікували низку статей, брошур, мемуарів, нарисів, де йшлося про діяльність ДЦ УНР в екзилі. Уряди УНР в еміграції підтримували видання історичних праць, біографій діячів, збірників документів і мемуарів, що протиставлялися радянському наративу. Архівні матеріали зберігаються в фондах і становлять важливе джерело для істориків.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України представив проєкт «Шлях до Державності: архівні хроніки української еміграції», який є логічним продовженням попереднього проєкту «Українська революція 1917-1921 рр.: архівні хроніки». В ньому зосереджено колосальне за обсягом і невичерпне за змістом зібрання документів з історії української еміграції.

Фонд № 4465 у Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО), представлений документами і матеріалами українських емігрантських установ, організацій та різних осіб (1901-1989). В ньому зберігаються документи державних установ УНР, статuti, комунікати, інформаційні повідомлення, листування, статuti емігрантських товариств і союзів. Це фонди, які дозволяють простежити, як еміграція підтримувала правову й організаційну структуру своєї державності.



На виконання Закону України «Про доступ до архівів репресивних органів комуністичного тоталітарного режиму 1917–1991 рр.» Служба зовнішньої розвідки України ґрунтовно вивчає та послідовно розсекречує таємні документи, сприяючи відродженню історичної правди. З нагоди відзначення 100-річчя заснування Української Народної Республіки й тривалої боротьби за суверенітет України Галузевий державний архів СЗРУ підготував ексклюзивний Тематичний збірник у трьох томах «Діяльність УНР 1920–1930 років минулого сторіччя в архівних документах розвідки». Майже 350 розсекречених і цифрованих оригіналів і копій документів УНР, дипломатичних паперів, наказів, резолюцій, відозв, статутів, листів та фотографій оприлюднено на офіційному сайті СЗРУ в розділі «Галузевий державний архів СЗРУ». Це дозволяє глибше ознайомитися з внутрішньою діяльністю УНР в еміграції, з міжнародними контактами, з дипломатичними аспектами та з впливом на еміграційне життя.

Виставка архівних документів українських емігрантів (Центральний державний архів зарубіжної україніки, презентація он-лайн виставки "Вірні сини й дочки України") є важливий приклад використання архівної інформації для державного й суспільного визнання подвигу емігрантів і збереження їхнього внеску.

Суттєвим внеском у вивчення діяльності еміграційного уряду УНР став збірник за редакцією Л. Винара та Н. Пазуняк. Ця публікація містить найважливіші документи ДЦ УНР та нариси про його очільників, супроводжується змістовними коментарями укладачів. Це – перше комплексне видання джерел з історії діяльності інституції впродовж понад 70 років [2, с.8].

Дисертаційне дослідження Василя Яблонського «Діяльність Державного центру УНР в екзилі (1921–1992 рр.)» є одним з найсистемніших оглядів, що аналізує політичні, міжнародні й організаційні аспекти роботи урядів УНР за кордоном.

Володимир Трофимович і Назар Мартинюк описали дипломатичні зусилля УНР в екзилі в країнах Європи та Північної Америки в 1924–1940 роках. У науковій праці досліджується і військова компонента діяльності уряду в



еміграції. Так, військова ресорта ДЦ УНР у 1950–1952 рр. прагнула зберегти контакти з українськими організаціями, здійснювала теоретичну й законодавчу діяльність [3, с.15].

Після поразки визвольних змагань уряд УНР у вигнанні продовжував вважати себе єдиним легітимним представником українського народу. Його основними завданнями було: представництво інтересів України на міжнародному рівні; підтримання контакту з українською діаспорою; декларування неперервності державницької традиції. М. Лівіцький у своїх спогадах апелюючи до документальних свідчень зазначав, що, попри всі внутрішні суперечки й переїзди урядовців ДЦ УНР, він залишався провідним представницьким органом українських політичних сил, який мав на меті консолідувати розпорошені організації та угруповання [4, с.70].

Уряд сприяв створенню політичних структур серед української еміграції, зокрема Української Національної Ради, яка об'єднувала представників різних політичних течій. Ці організації не лише координували діяльність діаспори, а й виступали як представницькі органи українського народу на міжнародному рівні. Вони брали участь у конференціях, форумах, підтримували зв'язки з іншими еміграційними урядами.

Уряд УНР в еміграції зберігав ідеали української революції – парламентаризм, демократичні засади, право на самовизначення. Ці принципи були закладені в Конституційних актах УНР і продовжували розвиватися в еміграційних умовах. Вони стали основою для формування політичної культури української діаспори, а згодом – для ідеологічного підґрунтя незалежної України.

Представники уряду активно займалися публіцистичною діяльністю, публікуючи аналітичні статті, меморандуми, звернення. Наприклад, праці Миколи Шаповала, Андрія Жука, Володимира Мартинця містили глибокий аналіз причин поразки УНР, перспектив національного відродження, а також критику радянської політики. Ці тексти формували ідеологічну базу для українського національного руху в еміграції.

Особливе значення мала діяльність зі збереження та поширення історичної



пам'яті. Уряд УНР підтримував видання мемуарів, історичних праць, збірників документів і біографій політичних діячів. Ці публікації стали важливим контр наривом до радянської історіографії, яка навмисно замовчувала або спотворювала роль УНР. Завдяки цьому сьогоденні історики мають унікальне джерельне підґрунтя для реконструкції подій та оцінки еміграційного досвіду.

Еміграційні уряди не лише виконували символічну роль, але й мали практичне значення у формуванні політичної культури українців поза межами Батьківщини. Одним із ключових завдань урядів УНР в еміграції стало збереження історичної пам'яті та формування національного культурного простору поза межами України.

Еміграційні уряди систематично підтримували друк мемуарів учасників визвольних змагань, збірників офіційних документів, біографій політичних і військових діячів. Такі видання створювали альтернативний наратив до радянської історіографії, яка свідомо замовчувала або спотворювала події доби УНР. Завдяки цьому українська громада за кордоном мала змогу зберігати власну історичну тяглість, а світова громадськість – отримувати об'єктивніші знання про українське питання.

Значну увагу приділяли збереженню державних архівів, документів та матеріалів, які становили юридичну та історичну цінність. Архівні колекції урядів УНР у вигнанні сьогодні зберігаються у Варшаві, Парижі, Празі, а також у бібліотеках Канади та США. Вони стали безцінною джерельною базою для сучасних досліджень українського визвольного руху.

Завдяки підтримці урядів УНР еміграційні громади створювали культурні товариства, освітні ініціативи, видавали періодичні видання. Це сприяло консолідації українців у різних країнах і водночас забезпечувало тіснішу інтеграцію до міжнародного простору. Важливим прикладом є публікації у паризькому тижневику «Триzub», організованому Симоном Петлюрою, який став платформою для політичних дискусій та популяризації української культури. Журнал «Триzub» (Париж, 1925-1940) – громадсько-політичний і літературно-мистецький часопис, неофіційно пов'язаний із Державним Центром



УНР в екзилі. Через нього емігранти могли висвітлювати події в Україні, обговорювати стратегії державного будівництва, культурні й освітні ініціативи, а також підтримувати зв'язок із діаспорою. Через періодику емігранти реагували на глобальні події, інтерпретували їх з позицій української державницької ідеї, що допомагає розуміти інформаційний простір еміграції.

Здійснювалися меморіально-соціальні та культурно-освітні ініціативи. Відбувалося проведення Шевченківських свят еміграцією, відзначення річниць народження й смерті Тараса Шевченка, як видно з матеріалів «Тризубу». Це не лише культурні події, але й спосіб утвердження ідентичності, спільної пам'яті за кордоном. Через «Тризуб» еміграція в Югославії (міста: Белград, Новий Сад, Баня-Лука тощо) проводила щорічні Шевченківські дні як пам'ятні заходи, що допомагали підтримувати національну свідомість серед біженців та емігрантів.

Культурно-інформаційна діяльність урядів УНР виконувала й завдання ідеологічної боротьби. Через видання, пам'ятні заходи, відзначення річниць визвольних змагань українська еміграція активно спростовувала радянські наративи, доводячи тяглість української державницької традиції.

Велике значення мало вшанування пам'яті загиблих у визвольних змаганнях, організація пам'ятних заходів і створення символічних місць, пов'язаних з діяльністю УНР. Це формувало у діаспорі відчуття належності до єдиної політичної нації й підкреслювало неперервність боротьби за незалежність.

Таким чином, культурно-інформаційна функція урядів УНР в еміграції була не менш значущою, ніж політична чи дипломатична. Вона забезпечувала збереження історичної пам'яті, формувала альтернативний інтелектуальний простір для українців і створювала моральний фундамент для майбутньої відновленої державності.

Уряд УНР в еміграції був тісно пов'язаний із діяльністю ключових особистостей які забезпечили тяглість політичної думки й утвердили ідею демократичного прийняття рішень навіть у складних умовах вигнання. Так, Симон Петлюра, перебуваючи в еміграції, продовжував виконувати функції



голови Директорії УНР, організував видання тижневика «Тризуб» у Парижі та виступав за участь еміграції в українському державному русі. Петлюра вважав, що уряд УНР, який вже мав досвід збройної боротьби, має моральне право виступати як національний представник. Зовнішньополітичні кроки та прагнення Симона Петлюри інтегрувати Українську Народну Республіку (УНР) до європейських структур, використовуючи для цього дипломатичні та військові засоби, зокрема союзи з країнами Східної Європи, переговори з європейськими державами, пошук міжнародного визнання та підтримки для УНР. Перебуваючи в еміграції у Польщі, Симон Петлюра видав в 1923 році брошуру "Сучасна українська еміграція та її завдання". Це був програмний твір, поділений на 30 частин. В своїй брошурі Петлюра закликав молодь оволодівати освітою і культурою в європейській вищій школі. Звертаючись до молоді, він говорив: «Учіться, не гайте часу! Візьміть з закордонних огнищ науки якнайбільше, перетворіть засвоєне і набуте якнайглибше! Пам'ятайте, що ви відновляєте давню і світлу традицію. нашої історії – безпосереднього контакту України з культурними країнами на ґрунті науки і освіти» [5].

Інші діячі, як Андрій Лівіцький, Степан Витвицький, Микола Лівіцький і Микола Плав'юк, також входили до уряду в еміграції, формували політичні концепції та комунікацію з міжнародною спільнотою брали участь у дипломатичних, культурних, представницьких структурах. Цей аспект дозволяє розглядати еміграційний уряд як своєрідну «лабораторію політичної думки», де визрівали концепції майбутнього державного устрою України. Важливим інструментом поширення національної ідеї став паризький часопис «Тризуб», який слугував платформою для політичних дискусій та культурної самоідентифікації.

Уряд УНР в еміграції підтримував створення українських освітніх закладів, які стали осередками збереження національної ідентичності. Зокрема, в Празі діяли Український вільний університет, Український високий педагогічний інститут ім. М. Драгоманова, Український технічно-господарський інститут. Ці установи забезпечували підготовку кадрів, здатних продовжувати національну



традицію в умовах еміграції.

Особлива увага приділялася вихованню молоді в дусі патріотизму. Створювалися молодіжні організації, зокрема «Пласт», «СУМ», які проводили табори, семінари, навчальні програми. Молодь залучалася до культурної, освітньої та політичної діяльності, що забезпечувало тяглість національної ідеї в поколіннях.

Еміграційні уряди активно підтримували українське мистецтво, літературу, театр. Видавалися періодичні видання, такі як «Тризуб», «Нова Україна», «Український голос», які не лише інформували, а й формували культурний простір української еміграції. Організовувалися концерти, виставки, літературні вечори, що сприяли збереженню мови, традицій, естетичних цінностей.

Не менш важливою була і меморіальна діяльність. Вшанування пам'яті загиблих, проведення Шевченківських свят та публікація збірників документів допомогли зберегти відчуття тяглості української державності та протистояти радянській пропаганді [6, с.213].

Висновки.

Сьогодні, в умовах російсько-української війни, питання історичної справедливості та національної пам'яті набувають нового значення. Діячі УНР в еміграції повертаються у публічний простір через: діяльність музеїв; перейменування вулиць; меморіальні заходи.

Уряд УНР в еміграції продовжував функціонувати як правонаступник державної влади, встановленої внаслідок революційних подій 1917–1921 років. Його діяльність базувалася на правових актах, прийнятих Центральною Радою, Директорією та іншими органами УНР.

Уряд УНР в еміграції ініціював створення архівів, музеїв, збірників документів, присвячених визвольним змаганням. Збиралися мемуари учасників революції, документи, фотографії, що стали основою для подальших історичних досліджень. Ця діяльність мала на меті не лише фіксацію минулого, а й формування історичної свідомості майбутніх поколінь.

Через публікації, конференції, пам'ятні заходи уряд УНР в еміграції



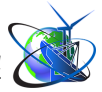
формував уявлення про УНР як про першу модерну українську державу. Цей наратив протистояв радянському образу України як «молодшого брата» Росії. УНР постала як історичний прецедент, що легітимізував сучасні прагнення до незалежності.

Автором розглянуто, як, відбувалася інтеграція досвіду еміграційних урядів у сучасну політику пам'яті, що сприяло консолідації українського суспільства навколо спільної історичної спадщини.

Отримані результати дослідження вказують, що, уряди УНР в еміграції були не просто символічними структурами: вони зберігали державні інститути, вели дипломатичну роботу, підтримували культурну спадщину і твердо відстоювали право української нації на самовизначення. Їх діяльність залишила поглиблений слід у формуванні сучасного українського політичного мислення, державної свідомості й наукового дискурсу.

Література:

1. Яблонський В. Державний центр УНР в екзилі у 1920–1992 рр.: історіографія проблеми / В. Яблонський // *Український історичний журнал*. - 2020. - № 4. - С. 148–168. URL:http://resource.history.org.ua/publ/UIJ_2020_4_14 (дата звернення: 01.10.2025).
2. Державний центр Української Народної Республіки в екзилі: Статті і матеріали / Гол. ред. Л.Винар; заст.гол. ред. Н.Пазуняк. – Філадельфія; К.; Вашингтон, 1993. – 494 с.
3. Володимир Трофимович, Назар Мартинюк. Зовнішньополітичні аспекти діяльності еміграційного уряду УНР в країнах Європи та Північної Америки (1924–1940 рр.). *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Історичні науки», 2019, № 29, 15–24.*
4. Лівицький М. ДЦ УНР в екзилі між 1920 і 1940 рр. – Мюнхен; Філадельфія, 1984. – 72 с.
5. Станіслав Кульчицький. Європейська орієнтація Симона Петлюри. *Історична правда*, 20 травня 2022.



URL:<https://www.istpravda.com.ua/articles/2022/05/20/161356/> (дата звернення: 01.10.2025).

6. Яблонський В. Проблема соборності України в діяльності Державного центру УНР в екзилі в міжвоєнний період // Проблеми вивчення історії Української революції 1917 - 1921 рр. - 2021. - Вип. 15. - С. 213.

Abstract. *The paper examines the significance of the governments of the Ukrainian People's Republic (UNR) in contemporary national discourse. Amid a new wave of struggle for independence triggered by external aggression, Ukrainian society increasingly turns to its own historical experience. In this context, the activities of the UNR governments in exile gain particular relevance, as they offer deeper insight into the complexity of past challenges and broaden the understanding of the origins of Ukrainian national identity. The study emphasizes that a process of rethinking and rehabilitating the role of these governments is currently underway. In the modern historical narrative, they are portrayed as key institutions that, despite the loss of statehood, managed to preserve the idea of national self-determination.*

Key words: *government of the Ukrainian People's Republic, political memory, national identity, Ukrainian political emigration, State Center of Ukrainian People's Republic in exile.*

Статтю надіслано: 30.09.2025 г.

© Ярощук І.В.